

Barneveld: “kippen en eieren”

Gerjan Crebolder

Wie in Nederland Barneveld noemt krijgt vaak als reactie: ‘Oh, van de kippen en de eieren?’ Of ‘Van Jan van Schaffelaar die daar lang geleden van de toren is gesprongen’. Waarom denken veel mensen aan kippen en eieren? Het ras van de Barneveldse kip, genaamd de Barnevelder is in het midden van de negentiende eeuw in de omgeving van Barneveld ontstaan door het kruisen van vier verschillende rassen uit Azië. De Barnevelder kennen we in de kleuren zwart of wit en is vooral bekend door de productie van zijn grote, donkerbruine eieren. We gaan terug naar de geschiedenis van dit dorp. De gemeente Barneveld ligt in de provincie Gelderland in het deel dat de Veluwe wordt genoemd. Het westelijke deel daarvan is ook bekend als de Gelderse Vallei. Die loopt vanaf de Neder-Rijn bij Wageningen tot aan Nijkerk, een oud stadje aan de vroegere Zuiderzee, dat nu het Veluwemeer heet. Tegenwoordig noemt men dit gebied, op de grens van de provincies Gelderland en Utrecht graag in het Engels ‘Foodvalley’ omdat er veel agrarische bedrijven en opleidingsinstituten te vinden zijn. Op de Landbouw Universiteit in Wageningen en de Aeres-school in Barneveld worden studenten opgeleid als pluimveehouder. Ook worden ze opgeleid als dierenverzorger om later in een dierentuin te gaan werken. Het noordelijke gedeelte van ‘Foodvalley’, vanaf Ede, wordt ook wel ‘Poultryvalley’ genoemd. Hier zijn vele honderden pluimveehouders die kippen houden voor het leggen van eieren of voor de slacht. Met pluimvee worden in dit verhaal dus vooral kippen bedoeld. Maar ook ganzen, kalkoenen, watervogels, fazanten, pauwen, kwartels, zwanen en struisvogels horen officieel bij pluimvee. In Barneveld zijn ook grote bedrijven die machines bouwen voor de pluimvee-industrie. De Moba bouwt machines om eieren te sorteren. Dat bedrijf is het grootste ter wereld op dit gebied. Er zijn ook bedrijven die complete stalinrichtingen bouwen en systemen voor drinkwater voor kippen. De boeren hadden meestal een zogenaamd gemengd bedrijf. Een gemengd bedrijf is een agrarisch bedrijf met zowel akkerbouw (aardappels, graan, mais) als veeteelt (koeien, paarden, varkens, kippen). Een deel van de producten die werden verbouwd, werd als veevoer gebruikt voor hun eigen vee. Granen, zoals tarwe en rogge werden gemalen en tot brood gebakken. Veel boerderijen hadden een zogenaamd ‘bakhuis’ met een gemetselde oven waarin ze hun eigen broden bakten. Het deel van het graan dat overbleef ging, na te zijn gemalen, naar de bakkers en broodfabrieken. Barneveld: ‘kippen en eieren’ Tekst: Gerjan Crebolder Vroeger had iedere boer

een aantal kippen die op de boerderij los rondliepen en hun eigen voer bij elkaar pikten. Ze legden eieren en als ze dat niet meer deden, werden ze geslacht. Vaak legden de kippen meer eieren dan de boer zelf nodig had en de rest ruilde of verkocht hij dan. In de tweede helft van de 19de eeuw woonde meneer Bertels in het landhuis 'De Biezen' aan de weg tussen Barneveld en Lunteren. Bij zijn huis hield hij enkele honderden kippen. Hij wilde, naar Amerikaans voorbeeld, een 'hoenderpark' met zo'n 5.000 kippen beginnen. Een vrouwtjeskip wordt ook wel een hoen of een hen genoemd. Mannetjes heten hanen. Hij had berekend hij dat een boer met 200 à 300 kippen wel dertig tot veertig gulden per week extra kon verdienen. Dat leidde er toe dat boeren in de Gelderse Vallei op grote schaal kippen gingen houden. Omdat er ook broederijen werden gebouwd, groeide het aantal kippen razendsnel. Sinds 1852 werden de eieren en ook de kippen verkocht op de weekmarkt in Barneveld. Daar kwamen iedere donderdag honderden handelaren uit het hele land om eieren of kippen te kopen. Dat liep zo goed dat de handelaren een hal wilden waar de eieren werden aangevoerd en iedereen bij slecht weer lekker droog stond. De eerste hal werd in 1913 gebouwd, de tweede in 1930 en de derde in 1957. Die hallen bestaan inmiddels niet meer. De eieren gaan nu meestal direct naar de groothandel of naar de supermarktketens als Albert Heijn, Jumbo of Plus. Op het industrieterrein De Harselaar zijn nog twee bedrijven die handelen in eieren. Ook zijn daar opslagbedrijven voor diepvrieskippen en veel bedrijven die met pluimvee te maken hebben. Tegenwoordig worden veel eieren geëxporteerd naar landen binnen Europa. Vroeger zelfs ook met koelschepen naar bijvoorbeeld Argentinië. Die schepen kwamen uit Argentinië met rundvlees naar ons land en gingen dan weer met eieren terug. Barneveld is wereldwijd bekend als het centrum van de pluimveehouderij en de resultaten zijn dan ook indrukwekkend. In 1916 werden er bijvoorbeeld in Barneveld meer dan 13 miljoen eieren op de markt verkocht, in 1929 al 54 miljoen en in 1930 bijna 80 miljoen. Enkele jaren geleden waren dat al meer dan 100 miljoen eieren per jaar. Nog steeds komen er veel eieren uit de omgeving van Barneveld. Maar de speciale markten en later ook de eierveilingen zijn allemaal verdwenen. In het Nederlands Pluimveemuseum aan de Hessenweg in Barneveld is in zes grote hallen alles over de geschiedenis van de kip en het ei te zien. Zeker een bezoekje waard om daar eens te gaan kijken. Een uniek en boeiend museum voor jong en oud!